

SİYER ARAŞTIRMALARINDA HADİS KAYNAKLARININ ÖNEMİ

HÜSEYİN GÜNEŞ
DOÇ. DR.
ŞIRNAK Ü. İLAHİYAT FAK.

ÖZET

Siyer ve Hadis, İslam peygamberi Hz. Muhammed'i (sav) tanımak ve onu doğru anlamak için vazgeçilmez birer disiplindir. Metodoloji ve konulara yaklaşımları farklı da olsa aynı noktadan hareket etmeleri ve hedef birliğine sahip olmaları ister istemez her iki alanı birbirlerine muhtaç kılmaktadır. Onun için Hadis araştırmalarında Siyer'i göz ardı etmek doğru olmadığı gibi, Siyer araştırmalarında Hadis'i ihmal etmek de bizi yanlış sonuçlara götürecektir. Bu çalışmada, Siyer araştırmalarında Hadis kaynaklarının değeri tespit edilmeye çalışılacaktır. Konu Kütüb-i Sitte olarak tanımlanan hadis eserleri özelinde ele alınacaktır. Siyer çalışmalarında söz konusu eserlerden yararlanmanın ne ölçüde mümkün olduğu belirlenecektir.

Anahtar Kelimeler: Siyer, Hadis, Kütüb-i Sitte, Buhârî, Tirmizî, Nesâî.

ABSTRACT: THE
IMPORTANCE
OF HADITH
SOURCES IN SIRAH
INVESTIGATIONS

Sirah and Hadith are indispensable disciplines to recognize the Prophet of Islam Muhammad and to understand him correctly. Although their methodologies and approaches to the issues are different the same movement point and the unity goal of them makes both fields inevitably dependent on each other. So it is not right to ignore Sirah in Hadith researches. And neglecting Hadith in the study of Sirah will lead us to the wrong conclusions. In this paper, it is tried to determine the value of Hadith sources in the Sirah investigations. The subject will be handled specially in al-Kutub as-Sittah, the six major books of Hadith. It will be determined how much it is possible to use such books in the study of Sirah.

Key Words: Sirah, Hadith, al-Kutub as-Sittah, Bukhari, Tirmidhi, Nasai.

SAYI: 3 • OCAK-HAZİRAN 2018 • SAYFA: 55-66

Giriş

İslam dininin Kur'an-ı Kerim'den sonraki temel referansı olması hasebiyle hadisin önemi tartışmasızdır. Öyle ki hadis, dinin bizzat kendisi olarak görülmüştür. Nitekim İmam Malik'in şöyle dediği nakledilir: “Bu ilim yani İlm-i Hadis, dindir. Artık dininizi kimlerden aldığımıza dikkat ediniz.”^[1] Hadis, genel itibariyle Hz. Peygamber'in söz, fiil ve takrirleri olarak tanımlanır.^[2] Bazen de alan geniş tutularak Hz. Peygamber'in ahlaki, şemaii, peygamberlikten önceki söz ve fiilleri bu çerçevenin içine dâhil edilmiştir.^[3] Bu yönüyle Hadis, “davranış, hal, yol, âdet, bir kimsenin halkı, seciyesi ve hayat hikâyesi” anlamındaki Siret/Siyer ile paralellik arz etmektedir.^[4]

Siyer'i kavram olarak Hz. Muhammed'in hayatını inceleyen, nakleden ve kendine özgü metotları olan ilim şeklinde tanımlamak mümkündür. Resulullah'ın hayatını ifade eden siyer kelimesi, zamanla genel anlamda “biyografi” için kullanılır olmuştur. Ne var ki, bununla sınırlı kalınmamış, genel olarak tarih ilmini ifade için de siyer kelimesi kullanılmıştır. Başlangıçta siyer kelimesi ile aynı anlamda olan Meğâzî kavramı

- [1] İbn Asâkir, Ebü'l-Kâsım Ali b. Hasan (571/1175), *Târîhu Medîneti Dimaşk*, thk. Ömer el-Amravî, Dârü'l-Fikr, Beyrut 1997, LV, 551; Mizzî, Cemâluddîn Ebü'l-Haccâc Yûsuf (742/1341), *Tehzîbu'l-Kemâl fî Esmâi'r-Ricâl*, thk. B. A. Ma'rûf, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1980, I, 161; Naim, Ahmet, “Mukaddime”, *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarîh Tercemesi*, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1980, I, 72.
- [2] Koçyiğit, Talat, *Hadis Tarihi*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., Ankara 1977, s. 10.
- [3] Kandemir, M. Yaşar, “Hadis”, *DİA*, İstanbul 1997, cilt: 15, s. 28.
- [4] Fayda, Mustafa, “Siyer ve Meğazi”, *DİA*, İstanbul 2009, cilt: 37, s. 319-324.

da anlam kaymasına uğrayarak sadece Resulullah'ın savaşlarına münhasır kalmıştır.^[5]

Hem Hadis'in hem de Siyer'in konusu Hz. Peygamber'dir. İlk siyer müelliflerinin aynı zamanda hadisçi olması veya hadislerle ilgileniyor olması ve rivayet formundaki benzeşme söz konusu disiplinlerin paralel gelişimini beraberinde getirmiştir. Onun içindir ki “siyer ilmi mi hadis ilminden doğmuştur yoksa hadis ilmi mi siyer ilminden doğmuştur?” tartışmaları zaman zaman gündemi meşgul etmektedir. Kuşkusuz her iki alan, kendine özgü metotlarıyla birbirlerinden ayrılırlar. Hadis metinleriyle Siyer metinleri arasındaki en büyük fark “tarih/zaman/kronoloji” ve “yer/mekân” açısından dır. Muhaddis, metnin kronolojideki yeriyle değil, içeriğiyle ilgilenir. Hadis kaynaklarında yer alan belli bir konuya has rivayetler birbirinden bağımsız ve daha da önemlisi bağımsız olup bir bütünlük arz etmezler. Çoğu zaman kronolojiden ve mekândan bağımsız olan bu hadis metinleri,^[6] Siyer ilmi açısından son derece önemlidir. Özellikle satır aralarında yer bulmuş olsa dahi dönemin sosyal hayatına dair bilgiler, siyer telifatında pek yer almayan ayrıntılardır.^[7]

Dolayısıyla, günümüz siyer araştırmalarında, hadis merviyâtının göz ardı edilmesi, araştırmacıları hatalı çıkarımlara götüreceği gibi ulaşılan neticelerin geçerliliğini de sorgulamaya açacaktır. Onun için biz de bu çalışmada, siyer araştırmalarında hadis kaynaklarının önemine en azından vurgu yapmak babından konuyu ele almak istedik.^[8] Kuşkusuz hadis literatürü oldukça geniş olup, gerek rical, gerekse konu açısından farklı

[5] Öz, Şaban, *Siyer'e Giriş*, Ankara Okulu Yay., Ankara 2012, s. 12.

[6] Hadis kronolojisi, bu konulardaki tartışma ve hadisin içerdiği problemler için bkz. Yavuz, Adil, *Hadislerde Mekkilik ve Medenilik*, Ebabel Yay., Ankara 2007.

[7] Sezgin, M. Fuad, “İslam Tarihinin Kaynağı Olmak Bakımından Hadisin Ehemmiyeti”, *İslami Tetkikler Enstitüsü Dergisi*, II, İstanbul1957, s. 19; Goto, Akira, “Hadith as Historical Sources for a Biography of the Prophet”, *Orient*, 1995, vol: 30-31, p. 82-97; Kolkıran, Gönül, *Tarih ve Hadis Disiplini Açısından Güvenilirlik Sorunu: İbn İshak ve Vakidi Örneği*, Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2004, 52-65; Tekineş, Ayhan, “Hadis ve Tarih: Metodolojik bir Karşılaştırma”, *Hadis Tetkikleri Dergisi*, 2004, sayı: 2, s. 8-11; Bilgen, Osman, *Tarihsel Bilgi Değeri Açısından Hadis Rivayetleri -Beni Kurayza Örneği*, Ankara Üniversitesi, Doktora Tezi, Ankara 2008, s. 68-77; Öz, Şaban, *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri*, İsar Yay., İstanbul 2008, s. 29; Öz, Şaban, *Siyer Tasarımı*, Mana Yay., İstanbul 2015, s. 116.

[8] Hadis kaynakları esas alınarak yapılan bazı Siyer çalışmaları için bk. Ömerî, Ekrem Ziya, *es-Siretü'n-Nebeviyyetü's-Sahîha muhâveletün li-tatbiki kavâidi'l-muhaddisîn fi nakdi rivâyâti's-sireti'n-nebeviyye*, Mektebetü'l-Ülûm ve'l-Hikem, Medine 1994; Ömerî, Ekrem Ziya, *Merviyâtü's-Sireti'n-Nebeviyye beyne kavâidi'l-muhaddisîn ve merviyâtü'l-ahbârîn*, Mecmeu'l-Melik Fehd, Medine ty.; İbrahim el-Âli, *Sahîhü's-Sireti'n-Nebeviyye*, Darü'n-Nefais, Ürdün 1995; Süyânî, Muhammed, *es-Siretü'n-Nebeviyye kemâ câet fi'l-Ehâdisi's-Sahîha*, Mektebetü'l-Ubeykân, Riyâd 2004; Ebû Şehbe, Muhammed, *es-Siretü'n-Nebeviyye fi Dav'i'l-Kur'ân ve's-Sünne*, Darü'l-Kalem, Dımaşk 2006; Marsafî, Sa'd, *el-Câmiü's-Sahîh li's-Sireti'n-Nebeviyye*, Mektebetü İbn Kesîr, Kuveyt 2009; Süyânî, Muhammed, *es-Sahîh min Ehâdisi's-Sireti'n-Nebeviyye*, Medâru'l-Vatan, Riyâd 2011.

tasniflere tabi tutulmuştur.^[9] Müsnedler, Mu'cemler, Cami'ler, Sünenler adıyla taksimata tabi tutulan onlarca eserin, bir makalenin sınırları çerçevesinde değerlendirilemeyeceği açıktır. Numune olması kabilinden tasnifin altın çağı olarak değerlendirilen dönemin ürünü Kütüb-i Sitte'yi ele aldık. Buhârî (256/870), Müslim (261/875), Ebû Davud (275/889), Tirmizî (279/892), İbn Mace (273/887) ve Nesai'nin (303/915) eserlerinden oluşan bu külliyyat Müslümanlar arasında haklı bir şöhrete sahiptir. Hadis literatüründeki rivayetlerin büyük çoğunluğunu barındıran söz konusu eserlerin, zaman zaman farklı eleştirilere maruz kalmakla birlikte, en güvenilir kaynaklar listesinin başında geldiği şüphesizdir.^[10]

1. Buhârî'nin Sahîh'inde Bazı Siyer Konuları

Buhârî'nin *el-Camiu's-Sahîh* adlı eserinin ilk bölümü doğrudan Siyer alanına giren bir konuyla başlamaktadır. "Bed'ü'l-Vahy" adlı bu bölüm (kitâb) altı adet alt başlıktan (bab) oluşmakta ve sekiz rivayet barındırmaktadır. Bölüm, kısa olmakla birlikte Hz. Muhammed'in (sav) vahiyle ilk defa muhatap olurken verdiği tepkinin yanı sıra Heraklius örneğinde dünyanın vahye gösterdiği reaksiyona işaret etmesi açısından oldukça önemlidir.^[11]

"Fadâilü'l-Medine" başlıklı bölüm ise Medine'nin tarihi coğrafyasını tespit etmek noktasında Siyer araştırmacısının faydalanacağı veriler barındırmaktadır.^[12] Müslümanların Mekke müşrikleri ve civar kabilelerle yaptıkları anlaşmaların mahiyetini öğrenmek için "Kitâbü's-Sulh"un 7 ve 8. babları dikkate alınmalıdır.^[13] Eserin en geniş bölümlerinden olan "el-Cihad ve's-Siyer", cihada teşvik, savaşa hazırlık, savaş teknikleri, savaş ahlakı ve yaralılara müdahale yöntemlerinin yanı sıra Müslümanların ilerde Yahudilerle, Rumlarla ve Türklerle yapacakları savaşlara işaret edilmesi (bab: 93-95) kayda değerdir.^[14]

Artarda gelen el-Menâkıb, Fadâilü's-Sahabe, Menâkıbü'l-Ensâr ve el-Meğâzî bölümlerinde tam anlamıyla bir siyer koleksiyonuyla karşı karşıyayız. İslam öncesi Cahiliye döneminden tutun ilk Müslüman olan sahabe'nin durumuna, Resulullah'ın evliliklerinden gazve ve seriyelere kadar, neredeyse bir siyer

[9] Çakan, İ. Lütfi, *Hadis Edebiyatı*, İFAV Yay., İstanbul 2008, s. 6-7.

[10] Kandemir, M. Yaşar, "Kütüb-i Sitte", *DİA*, İstanbul 2008, cilt: 27, s. 6-7.

[11] Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail (256/870), *el-Câmiü's-Sahîh*, thk. Muhibbüddin el-Hatib, el-Mektebetü's-Selefiyye, Kahire 1400 (1979), I, 13-18.

[12] Buhârî, *Sahîh*, II, 21-27

[13] Buhârî, *Sahîh*, II, 268-269.

[14] Buhârî, *Sahîh*, II, 301-384.

kaynağında ele alınan bütün konular hakkında rivayetler mevcuttur.^[15] Burada dikkati çeken en önemli husus, Buhârî'nin adeta bir tarihçi titizliğiyle rivayetleri kronolojiye uygun olarak sıralamasıdır. Maalesef aynı tutumu diğer Hadis müelliflerinde pek göremiyoruz.^[16]

2. Müslim'in Sahîh'inde Bazı Siyer Konuları

Müslim'in *el-Camiu's-Sahîh*'i de tıpkı Buhârî'nin eseri gibi Siyer açısından oldukça zengin bir içeriğe sahiptir. Eser baştan sona doğru incelendiğinde konumuz açısından, Nikâh bölümünde, dönemin kadın erkek ilişkilerinin yanı sıra Resulullah'ın aile hayatı özelinde Zeynep bint Cahş ile olan evliliği (bab: 15) konusundaki rivayetler dikkat çekmektedir.^[17]

Savaşın gerekçeleri ve savaş ahlakı hakkındaki rivayetlerle başlayan Kitâbü'l-Cihad ve's-Siyer, siyer konusuyla ilgili rivayetlerin en yoğun olduğu bölümdür. Gazvelerden tutun Yahudilerin sürülmelerine, Bedir'de meleklerin yardıma gelmesinden Mekke'nin fethine, Resulullah'ın müşriklerden çektiği sıkıntılardan davet mektuplarına kadar pek çok konuda rivayetler mevcuttur.^[18] Rivayetler bablar halinde sıralanırken kronolojinin pek dikkate alınmadığı görülmektedir. Mesela Huneyn Gazvesinden (bab: 28) önce Mekke'nin Fethi (bab: 31), Hendek'ten (bab: 36) sonra da Uhud (bab: 37) işlenmiştir.

Resulullah'ın içinde yaşadığı toplumun sosyal dokusunun tespiti noktasında Kitâbü'l-Eşribe, Kitâbü'l-Libas ve'z-Zine, Kitâbü'l-Âdab ve Kitâbü's-Selâm göz ardı edilmemesi gereken bölümlerdir.^[19] Resulullah'ın hem önceki peygamberler hem de beraber yaşadığı sahabeye karşı konumu, mucizeleri,

[15] Buhârî, *Sahîh*, II, 502-538; III, 5-189.

[16] Durmuş, Üzeyir, "Siyerin Hadislerle İnşası Meselesi (Buhârî ve Müslim Örneği)", *Karadeniz Teknik Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt: 3, sayı: 1, Bahar 2016, s. 92. Ayrıca bk. Terzi, Mustafa Zeki, "Buhârî'nin Sahîh'indeki Siyer ve Megâzî Rivayetleri", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1991, sayı: 5, s. 147-156; Öksüz, Nilgün, *Hadis-Tarih İlişkisi ve Buhârî'nin et-Târîhu'l-Evsat'ındaki Metodu*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2004; Arslan, Ali, "Hadis Kaynaklarındaki Tarihe/Vâkıya Aykırı Rivayetlerin Değerlendirilmesi", *Hitit Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi [Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi]*, 2009, sayı: 16/2, s. 135-158; Çakmak, Mehtap, *Tarihçi Olarak Buhârî ve Tarihçilik Açısından Sahîh'i*, Fırat Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 2011, s. 46-55; Bilgen, Osman, "Buhârî'nin Siyer ve Megâzî Rivayetlerine Yaklaşımı", *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2014, sayı: 30, s. 97-111; Şulul, Kasım, "Tarih Usulünde Kaynak Meselesi Bakımından Sahabe Rivayetlerinin Değeri -Buhârî'nin el-Câmi'ü's-Sahîh'inden Bazı Örnekler-", *İslâm Medeniyetinin Kurucu Nesli Sabâbe-II -Sahâbe ve Rivâyet İlimleri- Tebliğ ve Müzakereler*, 2016, s. 225-280.

[17] Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. Haccac en-Nisaburî (261/875), *Sahîhu Müslim el-Müsemma el-Müsne'dü's-Sahîh el-Muhtasar mine-Sünen*, nşr. Ebü Kuteybe Nazar, Daru Taybe, Riyad 2006, I, 630-659.

[18] Müslim, *Sahîh*, II, 828-881.

[19] Müslim, *Sahîh*, II, 952-1069.

şahsiyeti, ahlakı ve şemali konularında Kitâbü'l-Fadâil önem arz ederken;^[20] Fadâilü's-Sahabe, çok sayıda sahabenin meziyetinin teker teker ele alınmasının yanı sıra genel itibariyle sahabe profilinin ortaya konması açısından Siyer araştırmalarında dikkate alınması gereken bir bölümdür.^[21] Sıfatü'l-Münafikîn ve Ahkâmuhum bölümü de sahabenin içine sızmayı başarmış münafıkları tasvir eden rivayetler ihtiva etmektedir.^[22]

3. Tirmizî'nin Sünen'inde Bazı Siyer Konuları

“el-Câmiü's-Sahîh”, “el-Câmiü'l-Kebir” ve “el-Câmiü'l-Muhtasar min's-Sünen an Resulillah” adlarıyla bilinen *Sünenü't-Tirmizî*, Kütüb-i Sitte'nin *Sahîhayn*'dan sonra gelen en muteber kitabı olarak kabul edilir.^[23] Fıkhî konuların ağırlıkta olduğu eserde *Sahîhayn*'e nazaran Siyer merviyâtının azlığı kendini hissettirmektedir. Bununla birlikte farklı bölümlerde dağınık da olsa konuyla ilgili azımsanmayacak kadar rivayet mevcuttur.

Eserin “Cihad” bölümünde, Hz. Peygamber'in kaç defa savaşa katıldığı ve kullandığı silahların özellikleri öne çıkan konulardır.^[24] Resulullah'ın giyim kuşamı, sevdiği yiyecek ve içecekler hakkında bazı rivayetler el-Libas, el-Et'ime ve'l-Eşribe bölümlerinde mevcuttur.^[25] Resulullah'ın risaletin ilk yıllarında akrabalarına karşı uyarılarını içeren rivayetlerin (bab: 7) yanı sıra Hz. Peygamber'in, ailesinin ve sahabenin günlük maişetleri, geçim zorlukları ve açlıkla mücadeleleri hakkında malumata (bab: 38, 39) Kitâbü'z-Zühd'te ulaşmak mümkündür.^[26]

Siyer'le ilgi rivayetlerin yoğun olduğu bölüm Kitâbü'l-Menâkıb'dır. Bu bölüm eserin son kısmıdır. Hz. Muhammed'in doğum yılı, nübüvveti ve vefatı sırasındaki yaşı, Rahip Bahira hadisesi, vahyin geliş şekilleri ve peygamberliğin ispatı sadedinde zuhur eden mucizeler, bölümün öne çıkan konularıdır. Resulullah'ın sıfatları, şekli ve şemaline genişçe yer verildikten sonra başta Hz. Ebû Bekir olmak üzere birçok sahabenin ismi tek tek sırala-

[20] Müslim, *Sahîh*, II, 1080-1119.

[21] Müslim, *Sahîh*, II, 1119-1185.

[22] Müslim, *Sahîh*, II, 1279-1284.

[23] Kandemir, M. Yaşar, “Tirmizî”, *DİA*, İstanbul 2012, cilt: 41, s. 202-204.

[24] Tirmizî, Muhammed b. İsa (279/892), *Sünenü't-Tirmizî vehuve el-Câmiü'l-Muhtasar mine's-Sünen an Resulillah*, nşr. Muhammed Nasirüddin el-Elbanî, Mektebetü'l-Mearif, Riyad 1417 (1996), s. 391-401.

[25] Tirmizî, *Sünen*, s. 401-434.

[26] Tirmizî, *Sünen*, s. 521-543.

narak onların faziletleri ela alınmaktadır. Ayrıca çevre şehir ve kabilelerin öne çıkan hasletlerine değinilmektedir.^[27]

4. Ebû Davud'un Sünen'inde Bazı Siyer Konuları

Fıkhî meselelerin ağırlıkta olduğu Ebû Davud'un *es-Sünen* adlı eserinde Siyer konularının, Tirmizî'nin *Sünen*'ine nazaran daha da azaldığını görüyoruz. Allah yolunda can ve mal ile mücadele etmenin teşvik edildiği Cihad bölümünde şehadetin önemi üzerinde durulmakta, savaş için kullanılan binekler, aletler, savaş teknikleri, savaş ahlakı, ganimet ve sulh konularında rivayetler aktarılmaktadır.^[28]

el-Harac ve'l-İmare ve'l-Fey bölümünde Siyer konularının nispeten yoğunlaştığı görülmektedir. Savaşlarda elde edilen ganimetler ve gayri Müslimlerden alınan vergiler kapsamında Resulullah'ın gelir kaynakları ve mal varlığı hakkında önemli bilgilere ulaşmak mümkündür. Bu arada Yahudilerle yaşanan olaylar üzerinde durulmakta Medine, Hayber ve civar bölgelerdeki Yahudi toplulukları hakkında bilgiler nakledilmektedir. Yine Mekke'nin fethi ve Taif seferi konularına elde edilen ganimetler çerçevesinde değinilmektedir. Yemen halkından, İslam'a davet çağrılarında olumlu cevap verip Müslüman olanlar ile cizye karşılığında eski inançlarını korumak isteyenlerle yapılan anlaşmaların yanı sıra Bahreyn taraflarında meskûn olan Mecusilerle yapılan anlaşmalar bu bölümde Siyer araştırmaları çerçevesinde istifade edilecek konuların başında geliyor.^[29]

Eserin son bölümü olan Kitâbü'l-Edeb'in başında Resulullah'ın ahlakı, hilmî ve vakarı hakkında nakledilen dört adet rivayet Hz. Peygamber'in özellikle çocuklarla olan iletişiminin tespiti noktasında önem arz etmektedir.^[30] Kuşkusuz eserin diğer bölümlerinin hemen hepsinde dolaylı da olsa Siyer araştırmalarına konu olacak birçok rivayet bulmak mümkündür. Nikah bölümünde yer alan Hz. Aişe'nin evlilik yaşıyla ilgili bir adet rivayet (bab: 34) buna örnek olarak verilebilir.^[31]

[27] Tirmizî, *Sünen*, s. 820-885.

[28] Ebû Davud, Süleyman b. Eşas es-Sicistani (275/889), *Sünenü Ebî Davud*, nşr. Sıdkî Cemil el-Attar, Darü'l-Fıkr, Beyrut 2005, s. 463-526.

[29] Ebû Davud, *Sünen*, s. 558-591.

[30] Ebû Davud, *Sünen*, s. 896-897.

[31] Ebû Davud, *Sünen*, s. 393.

5. Nesaî'nin Sünen'inde Bazı Siyer Konuları

es-Sünenü'l-Kübrâ ve *el-Müctebâ* adlarıyla anılan *Sünenü'n-Nesaî*, sünenler arasında en az zayıf hadis barındıran eser olarak kabul edilir.^[32] Temizlik, namaz, oruç, zekât gibi konuları ihtiva eden bölümlerle başlayan eser, tam anlamıyla sistematik bir fıkıh kitabını andırmaktadır. Siyer konularını içeren bölümler ise fazlasıyla azdır. Bununla birlikte hemen her bölümde ele alınan konuyla ilgili Resulullah'ın hayatından örneklerin nakledildiği rivayetleri görmek mümkündür. Mesela *Kitâbü'l-Cenaiz*'de Hz. Peygamber'in vefat ettiğinde nasıl bir kefenle defnedildiği bilgisi nakledilirken (bab: 39) ; gömleğin kefen olarak kullanılıp kullanılmayacağına örnek olarak Abdullah b. Übey b. Selül'ün kefenlenmesi için Resulullah'ın gömleğinin talep edilmesi etrafında yaşanan olaylara değinilmektedir (bab: 40).^[33] *Kütüb-i Sitte*'nin diğer kitaplarında Siyer merviyâtı açısından oldukça zengin olan *Kitâbü'l-Cihad*'ın da burada güdük kaldığı ve bölümün sadece cihadın önemi ve şehadetin faziletiyle sınırlı tutulduğu görülmektedir.^[34]

Siyer araştırmalarında kullanılabilecek rivayetler nispeten Nikâh bölümünde yoğunlaşmıştır. Bölümün hemen başında ilk iki babta Hz. Peygamber'in evlilikleri ve aile hayatı konusunda on adet rivayete yer verilmiştir. Bölümün ilerleyen baplarında da farklı hükümlerle ilgili yine Resulullah'ın aile hayatından örnekler verilmiştir.^[35]

Kütüb-i Sitte'nin diğer kitaplarında görmediğimiz "Kitâbü'l-İhbas" başlıklı bölümün ilk babında Resulullah'ın vefatından sonra geride bıraktığı mal varlığı hakkında üç rivayet mevcuttur.^[36] *el-Vesaya* bölümünde de (bab: 2) Resulullah'ın vasiyeti konusunda altı adet rivayete yer verilmiştir.^[37] Hz. Peygamber'in ayakkabıları hakkında *Kitâbü'z-Zine*'de (bab: 117) nakledilen rivayetler de konumuz açısından dikkate değerdir.^[38]

6. İbn Mace'nin Sünen'inde Bazı Siyer Konuları

İbn Mace'nin *Süneni*, *Kütüb-i Sitte*'nin altıncı kitabı olarak kabul edilir. 4 bin küsur hadis ihtiva eden eserde bin kadar zayıf rivayetin olduğu söyle-

[32] Kandemir, M. Yaşar, "Nesaî", *DİA*, İstanbul 2006, cilt: 32, s. 563-565.

[33] Nesaî, Ahmed b. Şuayb (303/915), *Sünenü'n-Nesaî el-Müsemmâ bi'l-Müctebâ*, nşr. Sıdkı Cemil el-Attar, Darü'l-Fikr, Beyrut 2005, s. 468-469.

[34] Nesaî, *Sünen*, s. 733-764.

[35] Nesaî, *Sünen*, s. 766-814.

[36] Nesaî, *Sünen*, s. 872-874.

[37] Nesaî, *Sünen*, s. 879-880.

[38] Nesaî, *Sünen*, s. 1206.

nir.^[39] Eserin bölüm başlıkları ve içeriği büyük ölçüde Nesai'nin Sünen'iyle paralellik arz etmektedir.

Sünnetin önemi ve bağlayıcılığı konusuyla başlayan eserin ilk bölümü Kitâbü's-Sünne'de (bab: 11) ileri gelen sahabenin fezaili ayrı başlıklar halinde isim isim ele alındıktan sonra Bedir ashâbı ve Ensâr hakkındaki rivayetlere yer verilmiştir.^[40]

Resulullah'ın teçhiz ve tekfini hakkında bilgiler nakleden rivayetlere yer veren Kütübü'l-Cenaiz, (bab: 11-12) aynı zamanda oğlu İbrahim'in vefatı ve defni kapsamında hem Resulullah'ın hem de sahabenin ona karşı beslediği sevgi ve ümide (bab: 14, 27) işaret eden rivayetler içermektedir. Ayrıca Hz. Peygamber'in hastalığı, son günleri, vefatı ve defni hakkında nakledilen rivayetler (bab: 64-65) Siyer araştırmalarında mutlaka dikkate alınması gereken belgelerdir.^[41]

Kitâbü'l-Libas'ın hemen başında Resulullah'ın giydiği elbiselerin çeşitleri ve onun giyim kuşamı hakkında önemli bilgiler nakledilmektedir.^[42] Zühd bölümünde de (bab: 10-12) Hz. Peygamberin ailesi ile sahabenin maişeti, günlük gıda tüketimleri ve yoklukla mücadeleleri konu edinmiştir.^[43]

Bu arada işaret etmeden geçemeyeceğimiz diğer bir bölüm Kitâbü't-Tıbb'dır.^[44] Buhârî, Tirmizî ve Ebû Davud'un eserlerinde de geniş yer tutan bu bölüm,^[45] Resulullah'ın kendi şahsına uyguladığı ve başkalarına da tavsiye ettiği tedavi yöntemlerinin belirlenmesi,^[46] ayrıca dönemin sağlık sisteminin tespiti noktasında önem arz etmektedir.

Sonuç

Siyer ve Hadis'in ortak noktası kuşkusuz Hz. Muhammed'i (sav) konu edinmiş olmalarıdır. Bu yönüyle her iki disiplini birbirlerinden bağımsız düşünmek mümkün değildir. Onun için Hadis araştırmalarında Siyer'i göz ardı etmek doğru olmadığı gibi, Siyer araştırmalarında Hadis'i ihmal etmek de çarpık çıkarımlara yol açacaktır. Gerçekten Hadis kaynakları Siyer açır-

[39] Kandemir, M. Yaşar, "İbn Mace", *DİA*, İstanbul 1999, cilt: 20, s. 161-162.

[40] İbn Mace, Muhammed b. Yezid el-Kazvinî (273/887), *Sünenü İbn Mace*, nşr. Sıdkî Cemil el-Attar, Darü'l-Fıkr, Beyrut 2003, s. 43-58.

[41] İbn Mace, *Sünen*, s. 347-384.

[42] İbn Mace, *Sünen*, s. 809-810.

[43] İbn Mace, *Sünen*, s. 947-949.

[44] İbn Mace, *Sünen*, s. 784-808.

[45] Buhârî, *Sahîh*, IV, 32-52; Tirmizî, *Sünen*, s. 598-610; Ebû Davud, *Sünen*, s. 720-729.

[46] Konuyla ilgili bir çalışma için bk. Tekineş, Ayhan, "Alternatif İslami Tıp: Tıbb-ı Nebevî", *Divân: İlmî Araştırmalar*, 1998, sayı: 4, s. 57-72.

sından vazgeçilmez birer maden olarak karşımızda durmaktadır. Özellikle Kütüb-i Sitte'nin ilk iki kitabı Buhârî ve Müslim'in *Sahîh*'leri Siyer merviyâtı bakımından oldukça zengin bir içeriğe sahiptirler. Bu eserlerin ihtiva ettiği Siyer malzemesi, rivayetler bir araya getirilip uygun bir metotla işlendiğinde karşımıza hacimli bir siyer kitabı çıkaracak kadar boldur. Ayrıca Buhârî'nin Siyer alanına giren konuları sıralarken kronolojiye uygun davranmış olması eserinin kıymetini bir derece daha artırmaktadır. Tirmizî'nin *Sünen*'i de azımsanmayacak düzeyde Siyer malzemesi içermektedir. Birer fıkıh kitabını andıran Ebû Davud, Nesaî ve İbn Mace'nin *Sünen*'lerinde ise Siyer konularının oldukça azaldığı görülmektedir. Bununla birlikte farklı konuların ele alındığı bölümlerde muhtelif meselelere referans olarak sunulan rivayetlerde Hz. Peygamber'in siretine dair fazlasıyla malzeme bulmak mümkündür.

Kaynaklar

- Arslan, Ali. "Hadis Kaynaklarındaki Tarihe/Vâkıya Aykırı Rivayetlerin Değerlendirilmesi". *Hitit Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi [Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi]*, 2009, sayı: 16/2, s. 135-158.
- Bilgen, Osman. "Buhârî'nin Siyer ve Meğâzî Rivâyetlerine Yaklaşımı". *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2014, sayı: 30, s. 97-111.
- Bilgen, Osman. *Tarihsel Bilgi Değeri Açısından Hadis Rivayetleri -Beni Kurayza Örneği-*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2008.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail (256/870). *el-Câmiü's-Sahîh*. thk. Muhibbüddin el-Hatib, el-Mektebetü's-Selefiyye, Kahire 1400 (1979).
- Çakan, İ. Lütfi. *Hadis Edebiyatı*. İFAV Yay., İstanbul 2008.
- Çakmak, Mehtap. *Tarihçi Olarak Buhârî ve Tarihçilik Açısından Sahîh'i*. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, 2011.
- Durmuş, Üzeyir. "Siyerin Hadislerle İnşası Meselesi (Buhârî ve Müslim Örneği)". *Karadeniz Teknik Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt: 3, sayı: 1, Bahar 2016, s. 90-112.
- Ebû Davud Süleyman b. Eşas es-Sicistanî (275/889). *Sünenü Ebî Davud*. nşr. Sıdkî Cemil el-Attar, Darü'l-Fıkr, Beyrut 2005.
- Ebû Şehbe, Muhammed. *es-Sîretü'n-Nebeviyye fî Dav'i'l-Kur'ân ve'-Sünne*. Darü'l-Kalem, Dımaşk 2006.
- Fayda, Mustafa. "Siyer ve Meğâzî". *DİA*, İstanbul 2009, cilt: 37, s. 319-324.
- Goto, Akira. "Hadith as Historical Sources for a Biography of the Prophet". *Orient*, 1995, vol: 30-31, p. 82-97.
- İbn Asâkir, Ebü'l-Kâsım Ali b. Hasan (571/1175). *Târîhu Medîneti Dımaşk*. thk. Ömer el-Amravî, Dârü'l-Fıkr, Beyrut 1997.

- İbn Mace, Muhammed b. Yezid el-Kazvinî (273/887). *Sünenü İbn Mace*. nşr. Sıdkı Cemil el-Attar, Darü'l-Fikr, Beyrut 2003.
- İbrahim el-Alî, *Sahîhü's-Sîreti'n-Nebeviyye, Dari'n-Nefais*, Ürdün 1995.
- Kandemir, M. Yaşar. "Hadis". *DİA*, İstanbul 1997, cilt: 15, s. 27-64.
- Kandemir, M. Yaşar. "İbn Mace". *DİA*, İstanbul 1999, cilt: 20, s. 161-162.
- Kandemir, M. Yaşar. "Kütüb-i Sitte". *DİA*, İstanbul 2008, cilt: 27, s. 6-7.
- Kandemir, M. Yaşar. "Tirmizî". *DİA*, İstanbul 2012, cilt: 41, s. 202-204.
- Koçyiğit, Talat. *Hadis Tarihi*. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., Ankara 1977.
- Kolkıran, Gönül. *Tarih ve Hadis Disiplini Açısından Güvenilirlik Sorunu: İbn İshak ve Vakidi Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2004.
- Marsafî, Sa'd. *el-Câmiü's-Sahîh li's-Sîreti'n-Nebeviyye*. Mektebetü İbn Kesîr, Kuveyt 2009.
- Mizzî, Cemâluddîn Ebü'l-Haccâc Yûsuf (742/1341). *Tehzîbu'l-Kemâl fi Esmâi'r-Ricâl*. thk. B. A. Ma'rûf, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1980.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. Haccac en-Nisaburî (261/875). *Sahîhu Müslim el-Müsemma el-Müsnedu's-Sahîh el-Muhtasar mine-Sünen*. nşr. Ebü Kuteybe Nazar, Daru Taybe, Riyad 2006.
- Naim, Ahmet. "Mukaddime". *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi*, 6. Baskı, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1980.
- Nesâî, Ahmed b. Şuayb (303/915). *Sünenü'n-Nesâî el-Müsemma bi'l-Müctebâ*. nşr. Sıdkı Cemil el-Attar, Darü'l-Fikr, Beyrut 2005.
- Öksüz, Nilgün. *Hadis-Tarih İlişkisi ve Buhârî'nin et-Târîhu'l-Evsat'ındaki Metodu*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2004.
- Ömerî, Ekrem Ziya. *es-Sîretü'n-Nebeviyyetü's-Sahîha muhâveletün li-tatbîki kavâidi'l-muhaddisîn fi nakdi rivâyâti's-sîreti'n-nebeviyye*. Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, Medine 1994;
- Ömerî, Ekrem Ziya. *Merviyâtü's-Sîreti'n-Nebeviyye beyne kavâidi'l-muhaddisîn ve merviyâti'l-ahbârîn*. Mecmeu'l-Melik Fehd, Medine ty.
- Öz, Şaban. *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri*. İsar Yay., İstanbul 2008.
- Öz, Şaban. *Siyer Tasarımı*. Mana Yay., İstanbul 2015.
- Öz, Şaban. *Siyer'e Giriş*. Ankara Okulu Yay., Ankara 2012.
- Sezgin, M. Fuad. "İslam Tarihinin Kaynağı Olmak Bakımından Hadîsin Ehemmiyeti". *İslami Tetkikler Enstitüsü Dergisi*, II, İstanbul 1957.
- Süyânî, Muhammed. *es-Sahîh min Ehâdîsi's-Sîreti'n-Nebeviyye*. Medârü'l-Vatan, Riyâd 2011.
- Süyânî, Muhammed. *es-Sîretü'n-Nebeviyye kemâ câet fi'l-Ehâdîsi's-Sahîha*. Mektebetü'l-Ubeykân, Riyâd 2004.

- Şulul, Kasım. “Tarih Usûlünde Kaynak Meselesi Bakımından Sahabe Rivâyetlerinin Değeri -Buhârî'nin el-Câmi'ü's-Sahîh'inden Bazı Örnekler”. *İslâm Medeniyetinin Kurucu Nesli Sabâbe-II -Sahâbe ve Rivâyet İlimleri- Tebliğ ve Müzakereler*, 2016, s. 225-280.
- Tekineş, Ayhan. “Alternatif İslami Tıp: Tıbb-ı Nebevi”. *Dîvân: İlmî Araştırmalar*, 1998, sayı: 4, s. 57-72.
- Tekineş, Ayhan. “Hadis ve Tarih: Metodolojik bir Karşılaştırma”. *Hadis Tetkikleri Dergisi*, 2004, sayı: 2, s. 7-38.
- Terzi, Mustafa Zeki. “Buhârî'nin Sahîh'indeki Siyer ve Meğâzî Rivayetleri”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1991, sayı: 5, s. 147-156.
- Tirmizî, Muhammed b. İsa (279/892). *Sünenü't-Tirmizî vehuve el-Câmiü'l-Muh-tasar mine's-Sünen an Resulillah*. nşr. Muhammed Nasirüddin el-Elbanî, Mektebetü'l-Mearif, Riyad 1417 (1996).
- Yavuz, Adil. *Hadislerde Mekkîlik ve Medenîlik*. Ebabil Yay., Ankara 2007.

